

بررسی رابطه بین اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان اجتماعی و افت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه فرهنگیان

فرشید خدرلو^۱

^۱ دانش آموخته کارشناسی علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه بین اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان با افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان زنجان در سال تحصیلی ۹۹-۹۸ می باشد. پژوهش از نظر هدف کاربردی و از لحاظ روش توصیفی، همبستگی می باشد. جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان دانشگاه فرهنگیان زنجان (پردیس شهید بهشتی و الزهرا) که تعداد آن ها برابر با ۹۲۹ نفر می باشند. نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران ۱۲۹ نفر به صورت تصادفی خوشه ای چند مرحله ای انتخاب گردید. برای گردآوری اطلاعات از دو ابزار پرسشنامه، آزمون اعتیاد به پیام رسان های اجتماعی محقق ساخته که روایی آن به صورت صوری در اختیار چند تن از اساتید قرار گرفت و پایایی آن از طریق آلفای کرونباخ ۰/۷۵ برآورد گردید، ابزار بعدی پرسشنامه افت تحصیلی که توسط منبع مدیران آموزشی (۲۰۱۶) تهیه گردید، که روایی آن نیز صوری بوده و پایایی آن از طریق آلفای کرونباخ ۰/۸۲ برآورد گردید. برای تجزیه و تحلیل داده ها از نرم افزار SPSS22 استفاده گردید. یافته های پژوهش نشان داد که بین نرم افزارهای پیام رسان و افت تحصیلی ($p < 05\%$) رابطه معنی داری وجود دارد.

واژه های کلیدی: اعتیاد به نرم افزار، پیام رسان اجتماعی، افت تحصیلی، دانشگاه فرهنگیان

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه:

در دنیا همه ملل در استفاده از نرم افزارهای پیام رسان، با یکدیگر در رقابت هستند (دی استازو و مک کاریندیند ۲۰۱۳، مردان و تساوی ۲۰۱۵) به طور که این نرم افزارها تبدیل به یک پدیده جهانی شده است (بالوی ۲۰۱۵) که با گسترش فناوری و ارتباطات و رشد روز افزون آن ها، انسان ها را وارد یک زندگی ارتباطی مجازی کرده به طوری که، همه مردم جهان از کودک تا پیر از این نرم افزارها استفاده می کنند که یکی از این فناوری ارتباطات پیام رسان شبکه های اجتماعی می باشد. نرم افزارهای پیام رسان شبکه های اجتماعی (تلگرام، واتساپ، روبیکا، فیسبوک، اینستگرام و...) در جهان به عنوان خدمات ارتباطات سیار واقع شده اند (یونگون شیم، هژین لی، ولادیسلاو فومین ۲۰۱۹) که در برقراری ارتباط به افراد کمک می کنند (شن و ریل ۱۱۸۷: ۲۰۱۲) این نرم افزارها با گذشت زمان جایگزین پیام رسان های سنتی شده است، بدین ترتیب هر یک از پیام رسان های اجتماعی دارای ویژگی ها مثبت و منفی می باشد که از ویژگی های مثبت آن می توان به عنوان پرداخت های عمومی، تهیه غذا، خرید محصولات، و خدمات استفاده کرد (کیم ۲۰۱۸: ۱) اگر چه پیام رسان های اجتماعی روابط مجازی افراد را در سراسر دنیا تسهیل کرده ولی استفاده زیاد از آن موجب اعتیاد افراد به نرم افزارهای پیام رسان می شود که این اعتیاد موجب نگرانی های در همه اقشار جامعه شده است (احمد علون آبادی، جزایری، اعتمادی، شجاعی، ۱۳۹۷) که از نگرانی های این نرم افزارها می توان صرف وقت بیشتر، نبود نظارت دقیق بر انتشار اطلاعات، گوشه نشینی و افسردگی و افت تحصیلی در بین محصلان نام برد (لطیفی مهر و همکاران، ۱۳۹۳). امروزه همه دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی سعی می کنند که میزان افت تحصیلی دانشجویان را در کم ترین حد ولی کیفیت تحصیلی را در حد بالایی حفظ کنند (رامپ، اسدار، وایلد ۲۰۱۷). امروزه دانشجویان دانشگاه فرهنگیان با چالش های زیادی مواجه هستند که یکی از آن ها استفاده بی رویه از پیام رسان های اجتماعی می باشد. نرم افزارهای پیام رسان بخش جدایی ناپذیر از زندگی دانشجویان به شمار می رود به طوری که با گذر زمان و با استفاده افراطی از آن منجر به وابستگی شدید شده که این امر عواقب زیان باری را به همراه دارد که یکی از آن عواقب پیامد تحصیلی یا افت تحصیلی می باشد (سعید زندی، زهرا شهابی نژاد، ساناز عزیز محمدی ۱۳۹۶). امروزه بیشتر پردیس های دانشگاه فرهنگیان با معضل استفاده افراطی دانشجویان از نرم افزارهای پیام رسان در جامعه گرفتار شده اند. اگرچه اقدامات مختلفی برای کاهش و جلوگیری از افت تحصیلی در دانشجویان انجام شده، اما چگونگی و دلیل افت تحصیلی یک مشکل خاص نیست بلکه از انباشت مشکلات باعث افت تحصیلی می شود (رامبرگر ۲۰۱۱، تیزن ۲۰۱۰) که وابستگی دانشجویان به نرم افزار های پیام رسان یکی از این عوامل می باشد (افت تحصیلی یعنی عدم کسب مهارت های علمی و عملی فرد در نتیجه تحصیلی می باشد) (نجیمی، شریفی راد، امین و مفتاح، ۲۰۱۳). افت تحصیلی صرفا به معنای تکرار پایه نیست بلکه یعنی پیشرفت دانشگاهی او کمتر از حد انتظار او باشد، بر همین اساس تعریف ممکن است افت تحصیلی در افراد باهوش نیز دیده

شود (آهنچیان ۲۰۰۷). پژوهش های زیادی در رابطه با افت تحصیلی، نرم افزارهای پیام رسان انجام شده در مطالعه ای که (نیلسون) در رابطه با تاثیر استفاده از اینترنت انجام داد نشان داد که استفاده از اینترنت موجب بی تحرکی شده و منجر به ارتباط مجازی عاری از محبت می شود، در پژوهشی که (ساندرز) بروی جوانان انجام داد نشان داد که بین میزان استفاده از اینترنت و افسردگی رابطه همبستگی وجود دارد. در پژوهش که غلامیان انجام داد بیانگر این است که میزان اعتیاد به اینترنت در سنین ۲۰-۳۰ سال از سایر گروه ها بیشتر است. ولی اهمیت پژوهش حاضر در این است که با فراهم کردن اطلاعات ضروری در زمینه اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان و نقش آن در بروز مشکل افت تحصیلی یا پایین آمدن سطح کیفیت آموزش دانشجویان پیشگیری می کند. از آن جا که ارتباط بین اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان و افت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه فرهنگیان مورد پژوهش قرار نگرفته است توجه به این موضوع زمینه لازم را برای آگاه سازی دانشجویان از وضعیت تاثیر استفاده افراطی از نرم افزارهای پیام رسان بر افت تحصیلی دانشجویان فراهم می سازد، لذا یافته های پژوهش حاضر می تواند خلاء دانش موجود را پر کند. به همین منظور، محقق در این پژوهش به دنبال تبیین بررسی رابطه بین اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان و افت تحصیلی در دانشجویان دانشگاه فرهنگیان می باشد.

فرضیه ها:

- ۱- بین اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان و افت تحصیلی رابطه وجود دارد
- ۲- اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان در دانشجویان دختر و پسر تفاوت وجود دارد
- ۳- بین رشته تحصیلی و گرایش به اعتیاد نرم افزارهای پیام رسان رابطه وجود دارد
- ۴- بین نوع نرم افزارهای پیام رسان رایج در میان دانشجویان و افت تحصیلی رابطه معنی داری وجود دارد.

روش شناسی پژوهش:

پژوهش حاضر، توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه دانشجویان (دختر و پسر) در سه رشته ن (علوم تربیتی، آموزش زبان انگلیس، آموزش جغرافیا) در شهر زنجان از بین ۲ پردیس (شهید بهشتی و الزهرا) که تعداد آنها براساس آمار به دست آمده از دانشگاه فرهنگیان شهر زنجان ۹۲۹ نفر می باشد. نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران ۱۲۹ نفر تعیین شد. روش نمونه گیری به صورت تصادفی خوشه ای چند مرحله ای بوده که از هر ۸ کلاس ۸ نفره انتخاب شدند که در مجموع ۲۴ کلاس ۸ نفره انتخاب شدند که ۹ کلاس آن ۹ نفره شدند. که در ابزار اندازه گیری شامل ۲ پرسشنامه به شرح زیر است:

الف- آزمون اعتیاد به نرم افزار های پیام رسان: آزمون محقق ساخته که در ۵ گویه و در ۵ طیف لیکرت طراحی گردید. روایی پرسشنامه از طریق ۳ تن از اساتید صورت گرفت که در نهایت با ویرایش ۱۵ سوال آن مورد تایید قرار گرفت، پایایی پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ ۰/۷۵ به دست آمد.

ب- پرسشنامه افت تحصیلی: این آزمون از منبع مدیران آموزشی در سال (۲۰۱۶) که شامل ۲۰ گویه در ۵ طیف لیکرت طراحی گردید روایی پرسشنامه صوری بوده و پایایی آن از طریق آلفای کرونباخ ۰/۸۲ برآورد گردید. برای تجزیه و تحلیل داده ها از spss22 استفاده شد. در بخش آمار توصیفی از میانگین، انحراف معیار و در بخش آمار استنباطی از آزمون های همبستگی پیرسون و آزمون تی استفاده گردید.

یافته ها:

در یافته ها به بررسی فرضیه های مطرح شده و آزمون های آماری پرداخته می شود.

فرضیه اول: بین اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان و افت تحصیلی رابطه وجود دارد.

جدول ۱: همبستگی بین اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان و افت تحصیلی

متغیر پیش بین	متغیر ملاک	ضریب همبستگی	سطح معنی دار	تعداد نمونه
اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان	افت تحصیلی	۰/۰۱۲۸	۰/۰۲۰	۱۲۹

در بررسی فرضیه اول در جدول شماره ۱ نشان داد، بین اعتیاد به نرم افزار پیام رسان با افت تحصیلی رابطه معنی دار مستقیم وجود دارد ($p=0/020$ و $r=0/0128$) و این نشان دهنده این است که هر چه نمرات فرد در اعتیاد به نرم افزار پیام رسان افزایش یابد، نمره فرد در افت تحصیلی نیز افزایش می یابد، بنابراین فرضیه اول تایید می گردد.

فرضیه دوم: اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان در دانشجویان دختران و پسران تفاوت وجود دارد.

جدول ۲: آزمون تی مستقل برای مقایسه اعتیاد به نرم افزار پیام رسان و جنسیت

شاخص های آماری واریانس	سطح معناداری آزمون لون	t	درجه آزادی	تفاوت میانگین ها	f	سطح معناداری
با فرض برابری واریانس	۰/۰۹۲	-۱/۹۳	۱۲۸	-۲/۲۷	۱/۲۹	۰/۰۸۱
با فرض عدم برابری واریانس	-	-۱/۸۶	۱۲۸	-۲/۲۷	۱/۳۴	۰/۰۹۷

در جدول ۲ با توجه به مقدار $sig= 0/081$ در سطر اول با فرض برابری واریانس ها، میتوان گفت که اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان در دخترها و پسرها برابر میباشد.

فرضیه سوم: بین رشته تحصیلی و گرایش به اعتیاد نرم افزارهای پیام رسان رابطه وجود دارد.

جدول ۳: میانگین و انحراف معیار میزان استفاده از نرم افزارهای پیام رسان با توجه به رشته تحصیلی

رشته تحصیلی	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
علوم تربیتی	۴۳	۳.۰۲	۱.۰۱
زبان انگلیسی	۴۵	۲.۷۲	۱.۲۴
آموزش جغرافیا	۴۱	۱.۵۰	۱.۰۹

داده های جدول شماره ۳ نشان دهنده این است که بالاترین میانگین استفاده شده از نرم افزارهای پیام رسان در رشته علوم تربیتی (۳,۰۲) و کم ترین میانگین در رشته آموزش جغرافیا (۱,۵۰) می باشد.

فرضیه چهارم: بین نوع نرم افزارهای رایج در میان دانش آموزان و افت تحصیلی رابطه معنی داری وجود دارد.

جدول شماره ۴: میانگین وضعیت تحصیلی با توجه به نوع نرم افزار پیام رسان

نوع نرم افزار پیام رسان	اندازه	میانگین
فیسبوک	۷۹	۱۳.۸
سروش	۸۳	۱۴.۰۴
واتساپ	۶۹	۱۳.۳۲
روبیکا	۱۱	۱۳.۵۹
تلگرام	۴	۱۵.۱۱
جمع	۱۲۹	۱۴.۰۹

داده های جدول فوق نشان می دهد که میانگی وضعیت تحصیلی برابر با (۱۴,۹) می باشد. از این رو مشاهده می شود که بهترین وضعیت تحصیلی، در بین دانشجویانی است که از نرم افزار های پیام رسان فیسبوک انجام می دهند (۱۵,۱۱) و بدترین مربوط به دانشجویانی است که از نرم افزار های پیام رسان تلگرام (۱۳,۸۰) انجام می دهند.

بحث و نتیجه گیری:

نتیجه آزمون فرضیه اول با توجه به سطح معنی داری آن، نشان می دهد که بین دو متغیر نرم افزارهای پیام رسان و افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان رابطه معنی داری وجود دارد، همبستگی مستقیم و در حد متوسطی بین اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان و افت تحصیلی وجود دارد. این یافته ها با یافته های پژوهشی صفاریان همدانی و همکاران، اندرسون و دیل، قطریفی و همکاران همخوانی دارد.

نتایج آزمون فرضیه دوم با توجه به سطح معنی داری آن، نشان می دهد که بین دختران و پسران در اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان تفاوت وجود ندارد. در واقع اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان بین دختران و پسران یکسان می باشد و هر دو جنسیت به یک اندازه در معرض خطر اعتیاد به نرم افزارهای پیام رسان اجتماعی قرار دارند. این یافته ها با یافته های پژوهشی

حسینی (۱۳۹۳) در رابطه با تاثیر میزان استفاده از موبایل و رابطه آن با عملکرد تحصیلی در بین دانش آموزان دختر و پسر دوره متوسطه همخوانی دارد و با یافته های پژوهشی یونگ ناهمخوانی دارد.

نتایج آزمون فرضیه سوم با توجه به سطح معنی داری آن، نشان می دهد که بین دو متغیر رشته تحصیلی و افت تحصیلی تفاوت معنی داری وجود دارد براساس نتایج مشاهده می گردد که دانشجویان رشته علوم تربیتی اعتیاد بیشتری نسبت به سایر رشته ها و رشته آموزش جغرافیا نسبت به سایر رشته ها گرایش کمتری به نرم افزارهای پیام رسان اجتماعی دارند. این یافته ها با یافته های پژوهشی یونگ، طیوری و همکاران همسو می باشد.

نتایج آزمون فرضیه چهارم پیش بینی می کرد که بین نوع پیام رسان های اجتماعی در بین دانشجویان و افت تحصیلی با توجه به نرم افزارهای پیام رسان که انجام می دهند تفاوت معنی اری وجود دارد واقع دانشجویانی که از پیام رسان تلگرام استفاده می کنند نسبت به سایر پیام رسان های اجتماعی بیشتر در معرض خطر افت تحصیلی قرار دارند. این یافته ها با یافته های پژوهشی جنیتیل و همکاران، مهربانی فر و همکاران همسو می باشد.

امروزه نقش پیام رسان های اجتماعی در زندگی بشر انکار ناپذیر است، به طوری که بخش اعظمی از وقت انسان به ویژه نسل جوان و دانشجو را به خود صرف می کند. پیام رسان های اجتماعی جدا از اینکه تاثیرات مثبتی از جمله انتقال اطلاعات دارد ولی استفاده بیش از حد از آن می تواند تاثیرات منفی از جمله افت تحصیلی را به همراه خواهد داشت، که در این پژوهش بر اساس یافته های مذکور نمره میانگین دانشجویانی که از نرم افزارهای پیام رسان اجتماعی تلگرام استفاده می کنند افت تحصیلی بیشتری به نسبت سایر دانشجویانی که از پیام رسان های اجتماعی (واتساپ، اینستاگرام، روبیکا و...) استفاده می کنند دارند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع:

فدوی رودسری، آزاده، صالحی، کیوان، خدایی، ابراهیم، مقدم زاده، علی، جوادی پور، محمد. (۱۳۹۸). مدل شبکه بیزی عوامل مرتبط با افت تحصیلی دانشجویان دانشگاه تهران. مجله علوم روانشناختی. دوره (۱۸)، (۷۶)، صص ۴۲۹-۴۱۷.

باقریان فر، مصطفی، سیادت، علی، لهرابی، یعقوب (۱۳۹۷). تبیین مولفه های هویت اجتماعی دانشجویان براساس استفاده از نرم افزارهای پیام رسان موبایلی (مورد مطالعه: دانشجویان کارشناسی دانشگاه اصفهان) فصلنامه جامعه شناسی کاربردی. شماره (۴)، صص ۹۸-۷۹

جعفری، علی، عندلیبیان، امیر هوشنگ. (۱۳۹۷). نقش بازی های رایانه ای در افت تحصیلی دانش آموزان متوسطه شهر تهران. مجله فناوری آموزش. دوره (۱۲)، شماره (۳)

- مومنی، داود، اسدی، عباس، ثقفی، فاطمه، روشندل اربطانی، طاهر (۱۳۹۷). تدوین مدل راهکارهای تجاری سازی پیام رسان های ایرانی. فصلنامه پژوهش های ارتباطی. (۴)، (۹۶) صص ۷۳-۱۸
- نجار زادگان، فاطمه. فرهادی، هادی (۱۳۹۸). اثربخشی کیفیت زندگی درمانگری بر مهارت ارتباطی، اعتیاد به فضای مجازی، رضایت زناشویی و خود نظم جویی هیجانی در زوجین. مجله علوم روانشناختی. شماره (۷۴)، صص ۲۵۶-۲۴۷
- عبدل پور، قاسم، شالچی، بهزاد، حمزه زاده، شیروان، صالحی، علی (۱۳۹۸). نقش واسطه گری عزت نفس در رابطه شفقت به خود و دشواری در تنظیم هیجان با اعتیاد به اینترنت. مجله روانشناسی و روانپزشکی شناخت. شماره (۳)، صص ۱۴۳-۱۲۹
- بات دستجردی، نگین، صیادی، سمیه (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین استفاده از شبکه های اجتماعی بر اعتیاد به اینترنت و افسردگی در دانشجویان دانشگاه هی پیام نور شهر اصفهان. مجله تحقیقات رفتاری. دوره (۱۰)، (۵)، صص ۳۴۱-۳۳۳
- زند، سعید، شهابی نژاد، زهرا، عزیز محمدی، ساناز (۱۳۹۶). نقش شفقت خود و حمایت اجتماعی ادراک شده در پیش بینی اعتیاد اینترنتی دانشجویان. دانش و پژوهش در روان شناسی کاربردی. شماره (۲)، صص ۹۱-۸۰
- کرامتی، میسر، عمادیان، سیده علیا (۱۳۹۵). رابطه رشد اخلاقی، اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی دانش آموزان. فصلنامه فناوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی. شماره (۴)، صص ۱۲۶-۱۱۱
- جعفری، علی، عندلیبیان، امیر هوشنگ (۱۳۹۷). نقش بازی های رایانه ای در افت تحصیلی دانش آموزان متوسطه شهر تهران. نشریه علمی-پژوهشی فناوری آموزش. شماره (۳)، صص ۲۲۰-۲۱۱

Hsiu sunny, tsai. linjuan mean, rita. (2018). Social messengers as the new frontier of organization-public engagement: A WeChat study. *Public Relations Review*.

Shim, Yon. Lee, He. F, Vladislav (2019). What benefits couldn't 'Jon' enjoy? The changing role of standards in the competition in mobile instant messengers in Korea. *Technological Forecasting & Social Change*.

Hers, Marieke. Klavern, chis van. Groot, wim. van den brink, Henriette maassan (2014). The Impact of Community Schools on Student Dropout in Pre-vocational Education. *international economics of education review*

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی